

V. MOSKO

URANI RUMBO

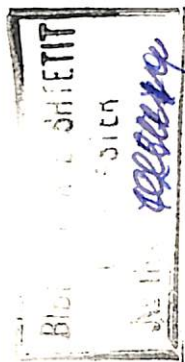
92

463

VALENTINA MOSKO

URANI RUMBO

(Mësuese e Popullit)

SHTËPIA BOTUESE «8 NENTORI»

**«. . . Urani Rumbo, kjo organizatore e
shquar e arsimit dhe emancipimit të vajzës
gjirokastrite. . .»**

ENVER HOXHA

PARATHËNJE

Urani Rumbo është një figurë e nderuar në historinë e arsimit e të shkollës shqipe, si dhe të përpjekjeve për emancipimin e gruas shqiptare.

Shoku Enver Hoxha, duke përshëndetur popullin e Gjirokastrës, me rastin e ngritjes së obeliskut e të qendrës muzeale, kushtuar gjithë mësuesve e mësueseve, pionierë të arsimit, të shkollës e të gjuhës shqipe, e vendosi emrin e Urani Rumbos në plejadën e «mësuesve patriotë të nderuar», «të cilët duke ndjekur rrugën e Koto Hoxhit e të Pandeli Sotirit çelën, ... me përpjekje të mëdha, shkollën shqipe «Liria» dhe më pas shkollën «Drita»».

Duke qenë kështu, kuptohet se njohja dhe studimi i jetës dhe veprimtarisë së Mësueses së Popullit Urani Rumbo merr rëndësinë e një detyre të çmuar, të cilën poetesha e re Valentina Mosko është munduar ta realizojë me librin që po u paraqet lexuesve.

Urani Rumbo është nga të paktat gra intelektuale të dala nga gjiri i popullit, që në kushtet e robërisë së huaj e të pengesave të panumërta të rendit feudo-borgjez, punoi e luftoi me dashuri e guxim për lartësimin e shkollës shqipe dhe për të drejtat e gruas shqiptare. Puna e saj si mësuese dhe

punonjëse shoqërore la gjurmë të paharruara dhe dha frutet e veta në edukimin patriotik dhe formimin e shëndoshë të brezit të ri, sidomos të vajzave, në disa nga viset tona të jugut e në mënyrë të veçanë në krahinën e Gjirokastrës.

Në tërë veprimtarinë e vet, Urani Rumboja është udhëhequr nga parimet patriotike e demokratike. Duke jetuar në kohë të errëta, e karakterizuar nga atdhedashuria dhe shpirti i inisiativës, nga besimi në vitalitetin e popullit të thjeshtë dhe të brezit të ri, ajo ka punuar e luftuar për ta mbajtur ndezur pishtarin e diturisë e për të lehtësuar sado pak pozitën e rëndë të gruas shqiptare.

Lufta që ka bërë për hapjen dhe mbajtjen e shkollave shqipe, pasioni i zjarrtë i mësuesisë, metodat e përparuara për kohën, të zbatuara në procesin mësimor-edukativ, synimet për ta lidhur shkollën me jetën, besimi e kujdesi i posaçëm për arsimimin e lartësimin e vajzës shqiptare, nga njera anë, dhe nga ana tjetër, veprimtaria e gjithanshme shoqërore, si inisiatore e shoqatave arsimore-kulturore, si frymëzuese e teatrit dhe e muzikës në rrethet e rinisë shkollore, si autore tekstesh dhe artikujsh me tema pedagogjike-metodike etj. të gjitha këto zbulojnë personalitetin e Urani Rumbos.

Merita e këtij libri qëndron pikërisht në përpjekjet e suksesshme të autores për t'ia dhënë lexuesit në gjithanshmërinë e saj figurën e Urani Rumbos. Sigurisht Valentina Mosko këtë nuk e ka pasur të lehtë. Vetë hartimi i një biografie është një proces pune kompleks, që lidhet jo vetëm me hulumtimin e mbledhjen e materialeve faktike, me sistemimin e «rikonstruktimit» logjik e të argumentuar të jetës e të veprimtarisë së figurës, por

dhe me interpretimin dhe zgjidhjen e një vargu de-tyrash që nxjerr hartimi i biografisë.

Duke patur parasysh këto, kuptohet se autorja ka hasur vështirësi të natyrave të ndryshme, të cilat i ka kapërcyer me dashuri e devocion, me punë këmbëngulëse dhe durim.

Në mungesë të studimeve e të shkrimeve të mjaftueshme, kushtuar Urani Rumbos, të dokumentacionit të plotë e të sistemuar, autorja është përpjekur ta gjurmojë e ta mbledhë jetën e veprën e mësueses së mirënjohur në kujtesën e popullit, në kujtimet e kolegeve e të ish-nxënësve, në shtypin e kohës dhe në materiale të ndryshme arkivale.

Figura e Urani Rumbos është vendosur drejt në kohën dhe rrethanat historiko-sociale, në të cilat ajo ka jetuar e punuar. Autorja me të drejtë është ndalur në momentet kryesore të veprimtarisë së saj, duke i dhënë përparësi aspekteve shoqërore, të cilat përcaktojnë dhe fizionominë e vërtetë të Urani Rumbos. Në mënyrë të veçantë, V. Mosko ka treguar njohje të mirë të ambienteve fshatare të Lunxherisë, të mendimeve e të psikologjisë së vajzave të kohës.

Në libër bie në sy lidhja e ngushtë shpirtërore e autores me figurën që përshkruan. Ajo e admiron atë dhe kjo ka bërë që të mos qëndrojë indifereente ndaj fakteve, që përshkrimin e jetës dhe punës së Urani Rumbos ta shoqërojë në çdo rresht emocioni e stima e thellë për mësuesen e dashur të popullit.

Valentina Mosko nuk ka marrë përsipër të hartojë një biografi shkencore, por kryesisht një jetëshkrim letrar, bile pak a shumë të lirë nga paraqitja rigoroze e fakteve. Disa herë, ajo i ka dhënë vend

dhe krijimit artistik, duke pasur parasysh ngjarje e kujtime të bashkëkohësve. Sigurisht kjo e ka bërë veprën tërheqëse e të këndëshme në të lexuar, por në këto raste flet më shumë krijuesi, poeti dhe kjo s'ka si të mos zbehë deri në një farë mase vërtetësinë objektive të një paraqitjeje rigoroze e shkencore.

Disa herë autorja e dashuruar pas figurës së Urani Rumbos harron kufizimet e kohës, dobësitë dhe mungesat e botëkuptimit të mësueses patriotë, që lufton nga pozita iluministe; disa herë ajo e afron më shumë se sa duhet me kohën tonë, duke kapërcyer pa dashur ato kufij që ndajnë epokat historike apo stadet e zhvillimit të arsimit e kulturës sonë; ndonjëherë krijohet përshtypja se Urani Rumbo punon e vetmuar, ajo jepet e shkëputur nga përpjekjet e synimet e përbashkëta të mësueseve të tjerë përparimdashës.

Libri do të kish fituar më shumë sikur jeta e vepra e Urani Rumbos të ravijëzohej në një sfond social-historik më të plotë e më konkret. Një sfond i tillë do ta nxirrte më në pah figurën, do ta bënte më bindëse e më reale. Nga ana tjetër, kjo do të evitonte ndonjë notë panagjerike apo disa mbivlerësime, qoftë dhe për çështje anësore.

Megjithatë në librin e Valentina Moskos lexuesi do të gjejë një portret të gjallë të mësueses patriotë Urani Rumbos, dhe përmes saj, do t'i hapet një dritare në të kaluarën, për t'u njohur me përpjekjet fisnike të pionierëve të arsimit tonë, për një shkollë shqipe kombëtare e të përparuar ku një vend nderi zë dhe vajza fshatare nga Lunxheria.

Nasho Jorgaqi

«ZËRI I PASTËR IU DËGJOFTË. . .»

Ato janë një radhë fshatra të bukura mbi faqen e malit të Lunxhërisë. Që nga Karjani, Erindi, Dhoksati, të bie patjetër në sy Stegopuli i vogël, rrëzë Korries.

Ishte jetë e rëndë, nën regjimin e Turkut. Të 70 shtëpitë e Stegopulit, nën çatitë me dërrasë të bardhë, qëndronin mes blerimit të faqes së malit, të heshtura, të menduara. Çdo shtëpi dukej e mbyllur në vetvete, e mbytur në punë e në taksa, që u rëndonin jetën. Ditën fshatarët rropateshin në punë të rënda për të jetuar dhe vetëm darkave mblidheshin ca burra në Rrepet e Konakut; këmbenin ca biseda, si për të shpërndarë disi lodhjen e ditës, dhe pastaj mbylleshin brenda.

Kështu kalonin ditët një nga një. Ditë të ngarkuara me lodhje, me varfëri, me taksa të rënda, që u bëheshin fshatarëve ferrë në këmbë e në sy. Vinin dhjetarët nga qyteti me grykat e thasëve hapur: u rrëmbenin bukën fëmijëve, djersën fshatarëve. Duke mashtruar mbi paditurinë e tyre, ata bënin njëqind pazarllëqe. Dhe fshatarët, aty për aty, me guxim, kanë qëlluar rëndë me të tillë vargje popullore:

*Të tre dhekatarrët
Ndërtur si manarët.*

*Këta s'janë dhekatarrë,
Janë hajdut kumandarë¹⁾*

Mbi supet e stegopuljotëve veç dhekatisë rëndonin dhe vergjitë e xhelepet e rënda. Të gjitha këto ua bënë jetën fshatarëve më të zezë se nata dhe të atillë siç e shpreh këngëtari popullor:

*Vdiq Marina maj divanit
Për qejf të një dhekatarrit,*

.

për të cilën më vonë kënga me dhembje të thellë do të shprehet:

*...Ah, ku je, e zeza Marinë,
Do të ta marrën hakën tinë;
Se vajtëm mu në Janinë
Për atë dhjetar jecinë
Dhe të gjithë eterinë²⁾*

Kjo gjendje e rëndë ekonomiko-shoqërore, shkaktuar nga pushtuesi turk e detyronte fshatarin stegopuljot, sikurse atë lunxhot, të revoltohej dhe këtë revoltë ta shprehte jo vetëm me pallë, siç bënte zakonisht, por edhe me fjalë:

① Vargje të shkëputura nga rapsodia e Nine Janaqit — shekulli i 19-të.

2) Shoqërinë

Të vemi në hyqymet
Lëshon djemtë e na vret...
— A s'kemi dhe ne të drejtë?.. 1)

Zëri i së drejtës në këtë varg është vazhde e zërit të fuqishëm për shekuj me radhë të popullit tonë për liri e drejtësi.

Akoma më të zeza kalonin ditët në ato shtëpi që e mbyllnin portën e jashtme me hekur që kur niste të errej pak. Ishin familjet stegopuljote pa burra në shtëpi. Burrat kishin marrë përtej detin. Linin në shtëpi nënat e nuset e reja shtatzëna, linin qetë në mes të arës e hidhnin në krah një trastë leshi. Ata nisnin kështu rrugët e pafund, rrugët «e fatit». Këto familje jetonin vetëm me disa çaste gëzimi a hidhërimi, që u sillte një copë letër e ardhur nga larg. Një pjesë e tyre vinte në një zarf të zi; të tjerët linin djersën, mundin e tyre në dhë të huaj duke menduar një të nesërme më të mirë. Por kjo dëshirë mbetej vetëm një ëndërr e porealizuar, se dheu i huaj çdo ditë u vidhte forcat, rininë e i mplak- te para kohe.

Gratë stegopuljote me atë durimin e shqiptar- kave të ndershme prisnin me vjete t'u ktheheshin burrat. Vetë lëronin, vetë mbillnin e korrnin, vetë rritnin dhe edukonin fëmijë të mirë. Vetë përba- llonin e mbanin mbi supe peshën e rëndë të zakonit, që e mbyllte të renë brenda shtëpisë.

Vetëm në ditët e festave të ndryshme do të njih-

1) Nga vargjet e këngëtarit popullor N. Janaqi kundër dhjetarit. (Dëgjohen edhe sot nga goja e popullit. Ato i gjen në muzeumin e Stegopulit).